

"Galegos no Golfo de México" (Edicións do Castro, 1980).

***Galegos no Golfo de México* (Edicións do Castro, 1980), Premio da Crítica Galega e que Manuel Rivas considerou "un dos mellores libros de novo xornalismo feito en Galicia". O propósito desta serie de reportaxes biográficas explicitao Neira Vilas no prólogo: "darlle voz ó silencio destes homes, e amosstrar unha das tantas guicholas da diáspora galega".**

BELÉN REGUEIRA LEAL

A Coruña, 1977.

Foi nena de cidade con pais da aldea. Agora é xornalista e traballa na Radio Galega.

ALÉN DO MAR E DE BALBIÑO

Belen Regueira

Ben antes de *Galeguidade*, *Encontros*, *Galegos no mundo* e as franquicias sobre “emigración chic” que se emiten na TDT, Xosé Neira Vilas fixera por contar parte desoutra historia de Galicia que transcorre (e transcorre) alén do Padornelo. O éxito de *Memorias dun neno labrego* escureceu o resto da obra literaria do de Gres e tamén o seu labor de cronista da diáspora: os artigos recollidos nos volumes de *Memoria da emigración* e das *Crónicas galegas de América*, os estudos que realizou sobre a presenza galega en Cuba, e entre eles, *Galegos no Golfo de México* (Edicións do Castro, 1980), Premio da Crítica Galega e que Manuel Rivas considerou “un dos mellores libros de novo xornalismo feito en Galicia”. O propósito desta serie de reportaxes biográficas explícitao Neira Vilas no prólogo: “darlle voz ó silencio destes homes, e amosar unha das tantas guicholas da diáspora galega”.

O Golfo de México é unha enorme boca de mar co estado de Florida como beizo superior, o queixo da mexicana península de Yucatán e a illa de Cuba sacando a lingua por oriente. As súas augas son cálidas, un espectáculo de biodiversi-

dade e unha zona de pesca abundante. É tamén unha área con importantes reservas petrolíferas que viviu en 2010 a peor catástrofe ambiental da historia de Norteamérica cando o pozo Macondo 252 verteu ó océano o equivalente a cinco millóns de barrís de cru. Para o Golfo miran as cidades de Tampa, Nova Orleans, Veracruz, Campeche ou La Habana. Limitan os seus confíns Miami e Cancún. Polo Golfo entrou no continente en 2005 o devastador Katrina, como o fan cada ano furacáns e tormentas tropicais. E do Golfo vén a corrente que quece a auga nesta beira do Atlántico e que fornece a Europa e a Galicia de condicións climáticas máis benignas das que nos corresponderían por latitude.

Nestas augas ricas e perigosas traballaron desde finais do século XIX ata ben avanzado o XX moitos galegos, procedentes en boa parte das Mariñas coruñesas. Un dos seus principais enclaves foi o barrio habaneiro de Casa Blanca, na outra beira da bahía da capital cubana. Aínda antes residiran nun desaparecido arrabalde de nome galego, Peixiño, e co tempo espalláranse por toda a costa cubana como principal tripulación de pesqueiros e

Ramón Rodríguez
Maceira.
Xosé Pena,
Capitán Maravillas.

mercantes. Ían á procura da cherna (me-ro) en “viveros”, barcos nos que o peixe se mantiña vivo ata chegar a porto en tanques alimentados con auga de mar. No 1925, o da folga que paralizou a pesca durante dous meses, andaban nestas embarcacións uns mil mariñeiros. A meirande parte naceran en Galicia. Os máis deles chegaran a Cuba sendo adolescentes e foran de contado traballar no Golfo. A finais dos 70, cando moitos xa se retiraran, Neira Vilas entrevistou un feixe de vellos pescadores para compoñer este mosaico de vidas “verdadeiras, latexantes, co seu cunco de heroísmo cotidián e anónimo”.

“Galegos no Golfo de México” é en primeiro lugar unha galería de retratos proletarios. Descríbense polo miúdo as extremas condicións de traballo, “esa vida en bambeo Golfo adiante, xogándolla á cherna e ós furacáns”, o medo e os naufraxios, os abusos dos armadores. Son tamén historias de emigración nas que a recordación da infancia en Galicia ten un papel estelar. É inevitable lembrarmos a Balbino nos recordos de nenez de cada un dos entrevistados, que en moitos casos asistiran ás escolas laicas financiadas por emigrantes galegos en Cuba a través das Sociedades de Instrución. 22 delas estaban na comarca de Ferrol.

Tamén queren ser retratos de homes cunha dimensión moral moi explícita. Neira fai un esforzo manifesto por afirmar a súa dignidade con benevolencia algo puritana “son hospitalarios, francos, honrados no decir e no facer (...) Non se embebedan (...) Souperon crear familias certamente exemplares”, e certifica a súa adecuación ás características do *hombre nuevo* cubano, “asumen con entusiasmo e responsabilidade os radicais cambios sociopolíticos que se producen en Cuba dende 1959” (...) “practican desde sempre unha auténtica solidariedade”, “son ateos de modo natural, sin estridencia”. Asemade o cronista combate con vigor o estereotipo do emigrante abaixado e servil. Moitos destes galegos participaron activamente, e algúns mesmo lideraran, a loita pola mellora das condicións de traballo. Encabezaron sindicatos, convocaron folgas, foron acosados por Machado e Batista, sufriron cadea ou foron deportados, como Juan Prieto Balsa, despois alcalde de Mugarodos e asasinado no 36. Trala revolución, algúns pescadores propietarios entregaron voluntariamente os seus barcos ao estado. “As súas inquedanzas de moitos anos tiveron resposta coa Revolución. Non atopéi un soio desafecto”, asegura Neira Vilas. Sería difícil atopalos nun grupo de historial políti-

camente intachable, formado maioritariamente por membros do partido comunista, dirixentes sindicais, homes que recibiron condecoracións do estado ou formaron parte de comités de defensa da revolución. O novo goberno cubano entrevistou todos os barcos de pesca e os armadores e tripulacións pasaron a integrarse en cooperativas de pesca primeiro e despois na Flota do Golfo creada polo Estado con novos barcos, os Lambda.

Quen eran estes homes? Xaquín Yáñez *Mourela*, nado en Mugardos en 1905, cun retrato de Lenin na casa e ao que unha onda devolveu á cuberta do barco despois de outra o rispara dela; *Caseiro*, nado en Caamouco en 1908, con outros catro irmáns pescando no Golfo; Evaristo *Melitón* Cabalo, nado en san Xoán de Río en 1897, preso en varias ocasións polo seu protagonismo sindical; Xoán Lago, *Badanas*, que chegou a Cuba con doce anos e pasou mil trafegos para gañar o “pan que amasou o demo”; Pedro Lamas, das Neves, que viviu seis meses nun cayó coma un *robinson* para agacharse da policía; Manuel Varela Casteleiro, nado en Redes en 1911, lector de Verne, Salgari e Jack London, sobrevivente do gran ciclón do 26; o *capitán Marabilla*, nado en Limodre en 1901, á fronte dun barco co nome da nai de Al Capone, cociñeiro de Mussolini e coidador das fillas de Afonso XIII... *Galegos...* retrata 16 vidas que explican outras moitas. Como pano de fondo desfila boa parte da historia contemporánea: a guerra da Independencia cubana, a guerra civil española, as guerras mundiais... pero tamén poder lerse como un relato de aventuras, coas súas ondas como penedos, tabeiróns, ciclóns e furacáns, tatuaxes, contrabando de ron e opio (como conta a novela *Contrabando* do cubano Enrique Serpa) e tráfico de inmigrantes chineses.

Galegos no Golfo de México constitúe un dos poucos testemuños directos da-

*Leopoldo Blanco Caseiro.
Xosé Prego,
na cuberta do
Lambda 37.*

queles aos que Galicia expulsou, non só na gran vaga da emigración americana. A historia da diáspora galega segue pexada entre nós polo descoñecemento, os tópicos e un achegamento basicamente sentimental. Entendela, agora que volvemos vivir tempos de sangría demográfica, non só é unha homenaxe necesaria senón unha reflexión imprescindible para comprendermos o que Galicia puido ou pode ser e as razóns que o impiden. Neira Vilas preguntalle a Ramón Rodríguez, *Maceira*, un dos galegos do Golfo, se algunha vez pensa en Galicia. *Maceira* responde: “Home, en Galicia toda poida que non, que nin a conozo”.